

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.62.104-112>

УДК 719

Ковальська Гелена Леонідівна

*доктор архітектури, професор,
завідувач кафедри теорії архітектури,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

kovalska.gl@knuba.edu.ua

orcid.org/0000-0002-9873-5413

Смілка Владислав Анатолійович

*доктор технічних наук, доцент,
професор кафедри теорії архітектури,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

vlsmilka@gmail.com.ua

orcid.org/0000-0002-7025-9398

ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В НАУКОВО-ПРОЄКТНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Анотація: у статті окреслено сучасні підходи та законодавчо врегульовані методики розроблення науково-проєктної документації щодо меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування. Наведено приклади проєктної документації та визначено необхідність узгодження вимог на всіх рівнях містобудівної та проєктної документації.

Ключові слова: науково-проєктна документація; збереження культурної спадщини; пам'ятка архітектури та містобудування; зона охорони пам'ятки.

Постановка проблеми. Для цілісного формування особистості сучасного архітектора в освітньому середовищі необхідно приділяти значну увагу питанням охорони і збереження культурної спадщини. Грунтовні знання історії архітектури мають бути підсилені оволодінням сучасних підходів та законодавчо врегульованих методик щодо охорони пам'яток архітектури та містобудування. На сьогодні ми спостерігаємо іноді ганебне відношення до історично цінної забудови та бездіяльність органів виконавчої влади. Але, останнім часом відбуваються і позитивні зрушення, пов'язані з прийняттям низки законодавчих і нормативних актів, спрямованих на врегулювання питання збереження історичного надбання, проведенням робіт з виконання науково-проєктної документації для охорони і збереження культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема збереження культурної спадщини присвячені роботи вчених України [1-8]. Врегулюванню

питань охорони культурної спадщини присвячена низка законодавчих [9-11], а також нормативних документів [12-14], на основі яких ведеться розробка відповідної науково-проектної документації.

Метою публікації є висвітлення сучасних підходів та законодавчо врегульованих методик розроблення науково-проектної документації щодо меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування.

Основна частина. Необхідність розроблення згаданої науково-проектної документації зумовлена вимогами Закону України «Про охорону культурної спадщини». Відповідно до п. 1 ст. 32 Закону України, з метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, їх комплексів (ансамблів) навколо них мають встановлюватися зони охорони пам'яток: охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару. Межі та режими використання зон охорони пам'яток визначаються відповідною науково-проектною документацією і затверджуються відповідним органом охорони культурної спадщини. Така робота вже розпочата і ведеться в провідних містах України.

Підставою для розроблення науково-проектної документації стосовно охорони і збереження культурної спадщини в м. Києві є міська цільова програма «*Охорона та збереження культурної спадщини м. Києва на 2019-2021 роки*». Нещодавно, у серпні 2021 р., Міністерством культури та інформаційної політики України затверджено науково-проектну документацію «*Збереження та охорона історико-культурної спадщини. Історико-архітектурний опорний план м. Києва*» (КО «Інститут генерального плану м. Києва»), в якій визначено межі восьми історичних ареалів на території міста, режими їх використання та конкретні обмеження господарської діяльності на території визначених історичних ареалів. Суттєвим також є включення до складу Історико-архітектурного опорного плану низки вже затверджених зон охорони пам'яток культурної спадщини національного та місцевого значення. Роботи з визначення зон охорони пам'яток продовжуються і надалі. Науково-проектна документація розробляється у відповідності до ДСТУ Б Б.2.2 – 10:2016 «*Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування*».

Науково-проектна документація «*Межі та режими використання зон охорони пам'ятки архітектури /містобудування/*» виконується на основі детального аналізу історичних та картографічних матеріалів щодо розвитку пам'ятки в структурі міста та в системі планувальних зв'язків з об'єктами культурної спадщини та забудови, зосереджених на прилеглих до пам'ятки територіях, з максимальним використанням матеріалів здійснених раніше досліджень і обстежень, затвердженої містобудівної та науково-проектної

документації, а також комплексного натурального обстеження території кварталу та прилеглих ділянок з метою визначення видового розкриття забудови пам'ятки та її композиційної ролі. Застосовуються методи теоретичних, бібліографічних, архівних, картографічних, іконографічних досліджень, а також методи емпіричних досліджень: спостереження, натурні дослідження, порівняння та картографування.

Зони охорони пам'яток архітектури та містобудування відіграють провідну роль у збереженні нерухомої культурної спадщини населених місць. Оскільки кожна пам'ятка є об'єктом охорони, збереження її цінних якостей забезпечується, окрім консерваційних та реставраційно-ремонтних робіт, системою заходів на прилеглих до пам'ятки територіях. Зони охорони пам'яток регламентують архітектурну та містобудівну діяльність у середовищі довкола пам'яток, визначають його допустимі перетворення і характер використання. Наявність зон охорони пам'яток спрямовує реконструкцію населених місць, сприяє збереженню традиційного характеру середовища пам'яток і їх органічному включенню в сучасне архітектурне середовище, максимальному використанню композиційних і пейзажно-видових якостей пам'яток.

Межі та режими використання зон охорони можуть встановлюватись як для окремо розташованих пам'яток архітектури та містобудування, так і для комплексів будівель в межах однієї садиби. Як приклад, можна розглянути науково-проектну документацію, об'єктом дослідження в якій представлено історичну територію колишньої міської садиби на вулиці Січових Стрільців, 58/2 – пам'ятки архітектури та містобудування місцевого значення, яка включає три житлові будинки на вулиці Січових Стрільців, 58/2, 58/2 літ. «В», на вулиці Пимоненка Миколи, 2 (1910-1912 рр.). Садиба є невід'ємним елементом історико-архітектурного середовища кварталу, прикладом вдалої забудови міської садибною ділянкою початку ХХ ст., парцеляція якої повністю збереглася.

Предметом даного дослідження є історична та сучасна роль пам'ятки, її значення та вплив на традиційний характер середовища; виявлення функціональних та візуальних зв'язків пам'ятки з історико-містобудівним простором, особливостей об'ємно-просторового та архітектурно-стилістичного вирішення пам'ятки; визначення методів і заходів з охорони нерухомої культурної спадщини міста та збереження традиційного характеру середовища.

1. Садиба міська, 1910-1913 рр., вул. Січових Стрільців, 58/2.
2. Будинок житловий, 1910-1912 рр., вул. Січових Стрільців, 58/2.
3. Будинок житловий (флігель), 1910-1912 рр., вул. Січових Стрільців, 58/2 літ. «В».
4. Будинок житловий (флігель), 1910-1912 рр., вул. М. Пимоненка, 2.
5. Флігель житловий, 1910-ті рр., вул. Січових Стрільців 54.
6. Будинок прибутковий, 1910-1911 рр., вул. Січових Стрільців, 66.

Затверджені межі пам'яток

 Зона регулювання забудови

Межі

 Територія пам'ятки

 Охоронна зона пам'ятки

 Зона охоронюваного ландшафту

Рис. 1. Межі зон охорони пам'ятки на вул. Січових Стрільців, 58/2

Межі

- Територія пам'ятки
- Охоронна зона пам'ятки
- Зона регулювання забудови ЗРІ
- Зона регулювання забудови ЗРІІ

Рис. 2. Межі зон охорони комплексу пам'яток на вул. Ілленка, 81

В процесі визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування враховується також інша містобудівна документація, в межі якої потрапляє об'єкт дослідження. Наочно такий підхід можна ілюструвати фрагментом науково-проектної документації визначення меж і режимів використання зон охорони комплексу Київського військово-інженерного технічного училища (КВІРТУ), розташованого на вул. Ілленка, 81. Комплекс включає три будівлі казарм – будинок Олексіївського притулку для

дітей військових чинів, корпус КВІРТУ (пам'ятки архітектури місцевого значення) та будинок 6-ї чоловічої гімназії, в якому впродовж 1925-1932 рр. мешкав і працював Васильченко С. В. (пам'ятка архітектури та історії місцевого значення). Територія досліджуваного комплексу пам'яток входить в межі «Детального плану території в межах вулиць Дорогожицької, Мельникова, Якіра, Сім'ї Хохлових у Шевченківському районі м. Києва» (далі ДПТ), розробленого в Інституті генерального плану міста і затвердженого рішенням Київради №1004/4011 від 20.12.2017 р. Згідно з ДПТ будівлі підлягають збереженню, як пам'ятки місцевого значення. Визначені в науково-дослідній роботі межі зони регулювання забудови співпадають з межами ДПТ, а встановлені режими використання території і допустима висотність забудови відповідають показникам, визначеним в ДПТ.

Висновки. Збереження та охорона пам'яток архітектури й містобудування є дуже важливою і складною проблемою для історичних міст України. Останніми роками відбуваються певні зрушення, пов'язані зі збереженням об'єктів культурної спадщини. Одним із важливих аспектів, спрямованих на вирішення цієї проблеми, є науково-проектна документація щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування. Але важливо зауважити, що для ефективного впровадження системи контролю і збереження об'єктів культурної спадщини необхідно чітко узгодження вимог, містобудівних обмежень, режимів, регламентів тощо на всіх рівнях містобудівної документації, а також законодавчої і нормативної бази.

Список джерел

1. Лещенко Н. А. Методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст: дис. ... д. арх. Київ, 2020. 447 с.
2. Лінда С.М. Історизм у розвитку архітектури: автореф. дис. ... д. арх. Львів, 2013. 34 с.
3. Олійник О.П. Теоретико-методологічні основи формоутворення міських громадських просторів: дис. ... д. арх. Харків, 2021.
4. Черкес Б.С. Національна ідентичність в архітектурі міста: Монографія. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. 268 с.
5. Пламеницька О. Казус «предмету охорони» пам'ятки архітектури як методологічна проблема. Зб. дослідницьких та науково-методичних праць НАОМА. Київ, 2013. № 21. С. 133-145.
6. Вечерський В. В. Проблеми збереження історичного образу міста. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Львів, 2010. № 716. С. 68–73.

7. Ковальська Г.Л. Особливості розробки історико-містобудівних обґрунтувань в межах історичних ареалів м. Києва / Ковальська Г.Л. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: науковий збірник – К.: КНУБА, 2016. – Вип. 46. – С. 277-282

8. Kashchenko, O., Kovalska, G., Gnatiuk, L. Revitalization of the urban environment and contemporary trends of its humanization via the means of art. *Wiadomosci Konserwatorskie. Journal of Heritage Conservation*, 61/2020. P. 31-35

9. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. №3038-VI. Дата оновлення: 01.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 05.05.2021).

10. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. №1805-III. Дата оновлення: 16.10.2020 р. URL:

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 05.05.2021).

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 318 «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/318-2002-п>.

12. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова територій. [Чинний від 2019-10-01]. Вид. офіц. Київ: Укрархбудінформ, 2019.

13. ДБН Б.2.2-3:2012. Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту. [Чинний від 2012-10-01]. Вид. офіц. Київ: Мінрегіон України, 2012.

14. ДСТУ Б Б.2.2 – 10:2016. Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування.

References

1. Leshchenko N. A. (2020). Methodological foundations of the restoration reconstructive transformations of the historical centers of small towns. [Metodolohichni osnovy restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy istorychnykh tsentriv malykh mist]: dys. ... d. arkh. Kyiv, 447. (in Ukrainian)

2. Linda S.M. (2013). Historicism in the development of architecture. [Istoryzm u rozvytku arkhitektury]: avtoref. dys. ... d. arkh. Lviv, 34. (in Ukrainian)

3. Oliynyk O.P.(2021). Theoretical and methodological foundations of the formation of urban public spaces. [Teoretyko-metodolohichni osnovy formoutvorennya mis'kykh hromads'kykh prostoriv]: dys. ... d. arkh. Kharkiv. (in Ukrainian)

4. Cherkes B. (2008). National identity in the architecture of the city. [Nacionalna identichnist v arhitekturi mista]. Lviv: Lviv Polytechnic. 416 p. (In Ukrainian).
5. Plamenytska, O. (2011). The case of the "subject of protection" of architectural monuments as a methodological problem. [Kazus «predmetu okhorony» pam'yatky arkhitektury yak metodolohichna problema] Coll. research and scientific-methodical works of NAOMA. 21, pp. 133-145, (in Ukrainian)
6. Vechersky, V.V. (2010). Problems of preserving the historical image of the city. [Problemy zberezhennya istorychnoho obrazu mista] Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". 716, pp. 68–73. (in Ukrainian)
7. Kovalska G.L. (2016) Osoblyvosti rozrobky istoryko-mistobudivnykh obgruntuvan' v mezhakh istorychnykh arealiv m. Kyyeva [Peculiarities of development of historical and town planning justifications within the historical areas of Kyiv]. Modern problems of architecture and urban planning: a scientific collection – K.: KNUBA, 2016. - Iss. 46. – P. 277-282.
8. Kashchenko, O., Kovalska, G., Gnatiuk, L. Revitalization of the urban environment and contemporary trends of its humanization via the means of art. Wiadomosci Konserwatorskie. Journal of Heritage Conservation, 61/2020. P.31-35
9. On the regulation of urban planning activities. №3038-VI. §24, (2011) (in Ukrainian)
10. On the protection of cultural heritage. №1805-III. §26. (2000). (in Ukrainian)
11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 13 bereznya 2002 roku № 318 «Pro zatverdzhennya Poryadku vyznachennya mezh ta rezhymiv vykorystannya istorychnykh arealiv naselenykh mist', obmezheniya hospodars'koyi diyal'nosti na terytoriyi istorychnykh arealiv naselenykh mist'». [Electronic resource]. - Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/318-2002-p>.
12. DBN B.2.2-12: 2019. Planning and development of territories. §13 [Valid from 2019-10-01]. Kind. ofits. Kyiv: Ukrarkhbudininform, (2019). (in Ukrainian)
13. DBN B.2.2-3: 2012. The composition and content of the historical and architectural reference plan of the settlement. [Valid from 2012-10-01]. Kind. ofits. Kyiv: Ministry of Regional Development of Ukraine, 2012. (in Ukrainian)
14. DSTU B B.2.2 - 10: 2016. Composition and content of research and design documentation to determine the boundaries and modes of use of protected areas of architectural monuments and urban planning. 2016. (in Ukrainian)

Аннотация

Ковальская Гелена Леонидовна, доктор архитектуры, заведующий кафедры теории архитектуры, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

Смилка Владислав Анатольевич, доктор технических наук, профессор кафедры теории и архитектуры, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

Урегулирование вопросов охраны культурного наследия в научно-проектной документации

В статье рассмотрены современные подходы и законодательно урегулированные методики разработки научно-проектной документации установки границ и режимов использования зон охраны памятников архитектуры и градостроительства. Приведены примеры проектной документации и определена необходимость согласования требований на всех уровнях градостроительной и проектной документации.

Ключевые слова: научно-проектная документация; сохранение культурного наследия; памятник архитектуры и градостроительства; зона охраны достопримечательности.

Abstract

Gelena Kovalska, Doctor of Architecture, Head of the Department of Theory of Architecture, Kiev National University of Construction and Architecture

Smilka Vladyslav, Doctor of Technical Sciences, Professor of the Department of Theory of Architecture, Kiev National University of Construction and Architecture

Settlement of cultural heritage protection issues in scientific and design documentation

The article considers modern approaches and legally regulated methods of developing research and design documentation on the boundaries and modes of use of protected areas of architectural and urban monuments. The peculiarities of the Historical and Architectural Reference Plan approved in Kyiv are considered. Prerequisites for compiling research and project documentation «Boundaries and modes of use of protected areas of architectural / urban planning monuments». Examples of project documentation are given and the need to harmonize requirements at all levels of urban planning and project documentation is determined.

Keywords: research and design documentation; preservation of cultural heritage; architectural and urban planning monument; monument protection zone.